

12. Kiss Alexandre. International environmental law / Alexandre Kiss, Dinah Shelton. – 2nd ed. – Ardsley, N.Y. : Transnational Publishers, c2000. – xxxvi, 684 p.
13. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Signed in Washington, D.C. on 3 March 1973. Amended in Bonn on 22 June 1979) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cites.org/eng/disc/text.shtml>.
14. Future We Want. Resolution 66/288 / United Nations General Assembly – 123rd plenary meeting – 27 July 2012 – A/RES/66/288*.

V. Neryivoda

THE ECONOMIC FOUNDATIONS OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

The economic foundations of international environmental law are discussed. In general, economic growth creates serious obstacles to environmental protection. Principal aspects of this problem are considered: “tragedy of the commons”, North-South disparity, competitive disadvantage, and intergenerational disparity. In this situation the principles of sustainable development serve as a tool reconciling economic growth with environmental protection. The role of international environmental law in establishing sustainable development is important because many environment-related problems have an international dimension and can be solved only via effective international co-operation.

Keywords: international environmental law, economic growth, “tragedy of the commons”, North-South disparity, competitive disadvantage, intergenerational disparity, sustainable development.

Матеріал надійшов 21.01.2014

УДК 349.6

Марутяк Ю. І.

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПИТНУ ВОДУ

У статті висвітлено поняття права людини на питну воду та охарактеризовано його нормативно-правовий зміст. Стаття ґрунтується на аналізі міжнародно-правових актів та актів національного законодавства низки держав, зокрема України.

Ключові слова: право людини на питну воду, фізична доступність, економічна доступність, доступ до інформації.

Без води неможливе життя людини. Сьогодні 884 мільйони людей не мають доступу до джерел чистої питної води [21]. Це ставить під загрозу їхнє право на життя, здоров'я, житло, освіту та інші основоположні права, оскільки наявність питної води є однією з основних потреб людини [24].

Забезпечення права людини на питну воду є особливо актуальним, адже лише у пан'європейському регіоні більше 13 тисяч дітей щороку

помирають від хвороб, пов'язаних з неякісною питною водою [8, с. 2]. З огляду на таку ситуацію, доступ людини до чистої питної води повинен розглядатися в контексті прав людини.

Міжнародне право прав людини є галуззю міжнародного права [6, с. 2], сукупністю норм, які регулюють співробітництво держав і міжнародних організацій у розробці стандартів з прав людини, їх імплементації, створенні міжнародних органів та спеціалізованих установ з питань

захисту прав людини, дотриманні процедур захисту цих прав на міжнародному рівні [12].

Право людини на питну воду безпосередньо не закріплено у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права від 1966 року. Отже, у наступних договорах з прав людини закріплено обов'язок держав забезпечити доступ людини до води. Такі норми містяться, зокрема, у ст. 14 Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 1979 року [2], ст. 24 Конвенції про права дитини від 1989 року [3] та ст. 28 Конвенції про права інвалідів від 2006 року [4]. Разом з тим, доступ до чистої питної води як право людини безпосередньо було визнано нещодавно – у резолюції Генеральної Асамблеї ООН [19] та резолюції Ради ООН з прав людини [20]. Право людини на чисту питну воду перебуває на етапі свого становлення, а отже, потребує дослідження, зокрема з'ясування його нормативно-правового змісту.

Нині поняття та нормативно-правовий зміст права людини на питну воду досліджується здебільшого в рамках міжнародних міжурядових організацій (ООН, ВООЗ, Всесвітня Водна Рада) та національних неурядових організацій (МАМА-86). Публікації, які здійснюються під егідою цих організацій, присвячені пошуку шляхів забезпечення питною водою людей, які не мають доступу до джерел водопостачання. Увагу забезпеченню права людини на чисту питну воду приділяють також чимало зарубіжних науковців: Х. Сметц, Л. Кнайт, Г. Хартл, М. А. Салман та ін. Більшість досліджень присвячені лише окремим аспектам цього права. Так, Ш. Мерсі, М. Вільямс, Е. Баскін, А. Ріплі, А. Бісвас, Е. Рачед досліджують особливості забезпечення права людини на питну воду в Ізраїлі та Палестинській автономії, А. Кок та М. Лангфорд – у Південній Африці, Х. Добхал – в Індії, К. Ноцке – у Канаді. Проблеми доступу до чистої питної води уразливими групами населення присвячено роботи Дж. Хетевей (забезпечення питною водою біженців) та Ш. Моффат (доступ жінок до питної води). Визначенню поняття та нормативно-правового змісту права людини на чисту питну воду приділяється недостатньо уваги, в Україні немає праць, які б торкалися цього питання.

Метою статті є розкриття поняття та нормативно-правового змісту права людини на питну воду у сучасному міжнародному праві, особливості закріплення цього права у національних правових актах, зокрема України.

Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах [5]. Як закріплено у статті 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гід-

ність, недоторканність і безпека є найвищою соціальною цінністю [5, ст. 3]. Згідно з законодавством України, питна вода – це вода, яка за органолептичними властивостями, хімічним і мікробіологічним складом та радіологічними показниками відповідає державним стандартам і санітарному законодавству [1, ст. 1]. У законодавстві Російської Федерації питна вода визначається як вода, за винятком бутильованої, призначена для пиття, приготування їжі та інших господарсько-побутових потреб населення [5, ст. 2].

Право на воду передбачає забезпечення кожній людині достатньої кількості нешкідливої і економічно доступної питної води для задоволення повсякденних потреб. Кожен має право на кількість безпечної води необхідної для: запобігання смерті від зневоднення; зниження ризику хвороб, пов'язаних з водою; приготування їжі; дотримання особистої та домашньої гігієни [15, п. 2].

Нормативний зміст права людини на питну воду визначено у Зауваженні загального порядку № 15 (зауваження загального порядку є авторитетним тлумаченням положень договору [9, с. 6]) Комітету з економічних, соціальних та культурних прав до Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (далі – Пакту). Право на воду є частиною права на достатній життєвий рівень, достатнє харчування, житло та одяг [7, ст. 11]. Право на воду є неодмінною умовою для здійснення інших прав людини [15].

Право людини на воду включає такі елементи:

а) Наявність. Водопостачання має бути достатнім і безперервним для задоволення особистих та побутових потреб [15, п. 1, 2].

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), для основних потреб людини на день потрібно від 50 до 100 л води. Мінімальний обсяг води, який повинна отримувати людина – 20–25 л на день [16, с. 28]. Об'єм необхідної води може залежати від стану здоров'я, клімату тощо [9, с. 13].

Вода для споживання населенням, як правило, має пріоритет перед іншими видами використання води [8, с. 7]. Законодавство країни Чад передбачає, що пріоритет повинен надаватися забезпеченню доступу населення до безпечної питної води [18]. Законодавство Російської Федерації закріплює пріоритетність забезпечення населення питною водою, гарячою водою і водовідведенням [11]. У Фінляндії Закон про водні ресурси від 2011 року надає перевагу побутовому використанню води над іншими видами водокористування [25]. Законодавство Шотландії передбачає надання жителям води на-

лежної якості, придатної для використання у побутових цілях. Постачання непридатної для споживання води є злочином [22].

б) Якість (прийнятність і безпека). Вода для особистих і побутових потреб повинна бути безпечною, без мікроорганізмів, хімічних речовин і радіоактивних відходів, що є потенційно небезпечними для здоров'я [10, ст. 4]. Вода повинна бути прийнятної кольору, запаху і смаку [8, с. 12]. Безпека питної води зазвичай визначається відповідно до національних або місцевих стандартів якості питної води. Основою для розробки національних стандартів є Керівні принципи ВООЗ щодо питної води [17, с. 22]. Вони поширюються на всі джерела водопостачання [9, с. 13].

в) Доступність. Вода повинна бути доступною для кожного без дискримінації. Держави, які беруть на себе зобов'язання забезпечити доступ людини до води, не можуть звільнити себе від цих зобов'язань шляхом передачі повноважень щодо надання послуг суб'єктам приватного сектору. Утім, це не виключає можливості участі приватного сектору в наданні послуг водопостачання. Йдеться про те, що держави зобов'язані забезпечити можливість людей користуватися правом на питну воду, незалежно від способу надання послуг [8, с. 13].

Доступність води включає чотири взаємопов'язані аспекти.

Фізична доступність. Доступ до систем і об'єктів водопостачання не повинен ставити під загрозу фізичну безпеку людини. Право на воду не означає, що кожен повинен мати доступ до води в домашніх умовах. Джерела води повинні бути в безпосередній близькості до житла або на розумній відстані від нього. Водопостачання і каналізація повинні бути в школах, лікарнях, на робочих місцях, у центрах утримання під вартою, таборах для біженців і внутрішньо переміщених осіб [9, с. 14]. За даними ВООЗ, для того, щоб мати доступ до мінімальних 20–25 л води на день, джерело води повинно бути в межах 1 км від житла, час набору води не повинен перевищувати 30 хв. [16, с. 22].

Економічна доступність. Вода, системи та об'єкти водопостачання повинні бути економічно доступними для всіх. Економічна доступність води включає установку, підключення, технічне обслуговування, очищення і надання послуг водопостачання [8, с. 12]. Варто підкреслити, що споживач платить саме за послуги водопостачання. Згідно з Конституцією України, водні та інші природні ресурси, які є в межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності

Українського народу [5, ст. 13]. Закон Франції про воду від 1992 року закріплює, що водні ресурси належать нації. Право використання води належить усім у рамках законів [14].

Жодна людина або група людей не повинні бути позбавлені доступу до безпечної питної води через неплатоспроможність. Пов'язані з водопостачанням витрати не повинні ставити під загрозу здійснення інших прав. Це не означає, що вода повинна бути безкоштовною [8, с. 13]. Лише у випадках, коли особа чи домашнє господарство не здатні оплачувати послуги водопостачання, можливим є безкоштовне забезпечення доступу до води. Держава зобов'язана забезпечувати доступ людини до мінімально необхідних об'ємів води [9, с. 16]. Програма розвитку ООН як еталон витрат на воду пропонує 3 % від доходу домогосподарства [13, с. 11].

Недискримінація (рівний доступ). Вода, системи та об'єкти водопостачання повинні бути доступними для всіх, включно з найбільш уразливими або знедоленими верствами населення, без дискримінації за будь-якими забороненими ознаками. Доступність вимагає врахування особливих потреб осіб з обмеженими фізичними можливостями [8, с. 12].

Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 1992 року є загальним інструментом для забезпечення рівного доступу [8, с. 2]. Протокол закріплює, що сторони повинні забезпечувати рівноправний доступ до води для всіх членів суспільства, особливо тих, хто перебуває у несприятливих умовах або страждає від соціального відчуження [10, ст. 5].

Доступ до інформації. Доступ до інформації передбачає право шукати, отримувати і поширювати інформацію з питань, що стосуються води [15].

Закон Південної Африки про послуги у сфері водопостачання від 1997 року вимагає, щоб відповідальні за водопостачання органи вживали заходи з метою, щоб проекти їхніх планів з розвитку послуг доходили до громадськості для отримання коментарів. Відповідальні органи повинні розглядати всі отримані зауваження до ухвалення планів розвитку і за вимогою звітувати про те, якою мірою було враховано зауваження, а якщо не було враховано, то з якої причини [26]. У Шотландії корпорація Scottish Water, яка надає послуги водопостачання населенню та звітує перед шотландським урядом, повинна щороку публікувати звіт про стан водних ресурсів у відповідному регіоні [23].

Споживачі води повинні бути інформовані про свої права та проблеми, які впливають на

отримання безпечних і фінансово доступних послуг води. Вони також повинні бути інформовані про свої обов'язки [8, с. 21]. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 2002 року закріплює низку обов'язків споживачів: своєчасно вносити плату за використану питну воду, раціонально використовувати воду, не допускати забруднення джерел питного водопостачання тощо [1, ст. 22].

Висновки:

– право людини на питну воду закріплено на міжнародному і національному рівнях;

– право людини на питну воду спрямовано на забезпечення кожному мінімальної кількості питної води;

– вода повинна бути придатною для споживання, фізично та економічно доступна;

– держава зобов'язана забезпечувати доступ до питної води для усіх верств населення принаймні на мінімальному рівні;

– доступ до питної води повинен здійснюватися на недискримінаційній основі;

– доступ до питної води передбачає право отримувати інформацію щодо питного водопостачання.

Список літератури

1. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10.01.2002 № 2918-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2918-14>. – Назва з екрана.
2. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_207. – Назва з екрана.
3. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_021. – Назва з екрана.
4. Конвенція про права інвалідів від 13.12.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_g71. – Назва з екрана.
5. Конституція України; видавець А. В. Паливода; Серія «Закони України». – 2013. – 64 с.
6. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: Учебник для студентов юридических факультетов и вузов / И. И. Лукашук. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 544 с.
7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042. – Назва з екрана.
8. Никто не обойден вниманием. Передовые практики обеспечения равного доступа к воде и санитарии в панъевропейском регионе / Всемирная организация здравоохранения. – Женева: ООН, 2012. – 52 с.
9. Право на воду. Изложение фактов №35. United Nations, Geneva. – October 2010. – 78 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/FactSheet35ru.pdf>. – Назва з екрана.
10. Протокол про воду та здоров'я від 17.06.1999 до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер від 17.03.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_030. – Назва з екрана.
11. Федеральный закон «О водоснабжении и водоотведении» от 7 декабря 2011 г. N 416-ФЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://graph.garant.ru:8080/SESSION/PILOT/main.htm>. – Назва з екрана.
12. Юридична енциклопедія: довідк. вид.: у 6-ти т. – Т. 3. К–М / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана; редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) [та ін.]. – К.: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. – 792 с.
13. Beyond Scarcity: Power, Poverty and the Global Water Crisis. Human Development Report 2006. – 422 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://hdr.undp.org/en/media/HDR06-complete.pdf>. – Title from the screen.
14. French Water Act. 03.01.1992, Law No. 92–3 of January 3, 1992, On Water (“Journal officiel” Jan. 4, 1992, p. 187) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://semide.oieau.fr/EN/topics/lois/watlaw92.htm>. – Title from the screen.
15. General Comment No.15 adopted by the Committee on Economic, Social and Cultural Rights. Substantive Issues Arising in the Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. The Right to Water (arts. 11 and 12 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights). E/C.12/2002/11 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/a5458d1d1bbd713fc1256cc400389e94>. – Title from the screen.
16. Howard G. Domestic Water Quantity, Service Level and Health [Electronic resource] / G. Howard, J. Bartram. – World Health Organization 2003. – 28 p. – Mode of access: http://www.who.int/water_sanitation_health/diseases/WSH03.02.pdf. – Title from the screen.
17. Guidelines for Drinking-Water Quality: Vol. 1: Recommendations. – Third Edition. – World Health Organization, Geneva. – 2002. – 515 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://books.google.com.ua/books?id=SJ76COTmnQC&printsec=frontcover&hl=uk#v=onepage&q&f=false>. – Title from the screen.
18. Law No.016/PR. 18.08.1999. La République du Tchad [Electronic resource]. – Mode of access: <http://apps.who.int/ihlriils/results.cfm?language=english&type=ByTopic&strTopicCode=XVIII&strRefCode=Chad>. – Title from the screen.
19. Resolution adopted by the General Assembly. The Human Right to Water and Sanitation. 64/292. Sixty-fourth session. Agenda item 48. – 3.08.2010 [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/292. – Title from the screen.
20. Resolution adopted by the Human Rights Council. Human Rights and Access to Safe Drinking Water and Sanitation. A/HRC/15/L. Fifteenth session. Agenda item 3. – 24.09.2010 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/G10/163/09/PDF/G1016309.pdf?OpenElement>. – Title from the screen.
21. Sixty-fourth General Assembly. Plenary 108th Meeting (AM). 28 July 2010 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga10967.doc.htm>. – Title from the screen.
22. The Water (Scotland) Act 1980 (as amended). Drinking Water Quality in Scotland 2011. Annual Report by the Drinking Water Quality Regulator for Scotland. Published on behalf of the Drinking Water Quality Regulator for Scotland, September 2012 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dwqr.org.uk/technical/annual-report>. – Title from the screen.
23. The Water Supply (Water Quality) (Scotland) Regulations 2001 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dwqr.org.uk/technical/regulatory-framework/the-water-supply-water-quality-regulations-2001>. – Title from the screen.

24. The World's Water. Volume 7. Table 3. Access to Safe Drinking Water by Country, 1970 to 2002 (2006 Update) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.worldwater.org/data20062007/Table3.pdf>. – Title from the screen.
25. Vesilaki. 587/2011. Suomen Tasavalta [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/20110587?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Vesilaki%202011>. – Title from the screen.
26. Water Service Act No. 108, 1997. – Republic of South Africa – Government Gazette, 19 December 1997. – 70 p. [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.dwaf.gov.za/Documents/Legislature/a108-97.pdf>. – Title from the screen.

Y. Marutyak

THE LEGAL MEANING OF HUMAN RIGHT TO DRINKING WATER

The concept of the human right to drinking water and its legal meaning are characterized. The article is based on an analysis of international law and national law of the number of states, including Ukraine. To better understand the legal meaning of the human right to drinking water examples of legislative provisions of several states are presented.

Keywords: right to drinking water, physical accessibility, economic accessibility, access to information.

Матеріал надійшов 21.01.2014

УДК 342.92 (477)

Пухтецька А. А.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У статті узагальнено актуальні проблеми формування системи принципів адміністративного права відповідно до сучасних тенденцій трансформації галузі адміністративного права, у т.ч. з урахуванням європейських принципів адміністративного права глобального, наднаціонального та локального рівнів, вироблених європейською адміністративно-правовою доктриною в результаті поглиблення європейських інтеграційних процесів, формування спільного правового простору.

Визначено концептуальні, теоретичні, адміністративно-правові та прикладні проблеми формування системи принципів адміністративного права та удосконалення на її основі правового регулювання адміністративних правовідносин, окреслено найважливіші завдання розробки концептуальних підходів до оновлення системи принципів адміністративного права України.

Ключові слова: адміністративне право, предмет адміністративного права, принципи адміністративного права, адміністративно-правова доктрина, європейські принципи адміністративного права, європейські адміністративні традиції, європейська інтеграція, європейська адміністративна конвергенція.

Сучасні тенденції демократичної трансформації галузі адміністративного права обумовлюють необхідність вироблення концептуальних підходів до оновлення системи принципів адміністративного права України з урахуванням єв-

ропейських принципів адміністративного права глобального, наднаціонального та локального рівнів, що були вироблені європейською адміністративно-правовою доктриною в результаті поглиблення європейських інтеграційних процесів